

עוד יש להעיר שבתורי"ד פירש שרבה תירץ לאביי רק לפי דבריו, אבל עיקר התירוץ הוא מפני שמיחד לו מקום. והוכיח גם מהלשון 'לקצב עליו בשר' שמשמע דוקא משום שמתח יום טוב התירו ולא בשאר שימושים.

*

בראשונה היו אומרים שלשה כלים ניטלין בשבת... התירו וחזרו והתירו... בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו... –

'נחמיה הוא היה הראשון לחדש גזירות וסייגות חדשות בישראל, והוא כפי הנראה היה המתחיל בזה, וכנזכר בספרו קבלת איסור מוקצה ומשא ומתן בשבת, וכן אחריו כל חבריו אנשי כנסת הגדולה הם בעלי התקנות והסייגות בישראל, והזהירו על זה בפירוש בשלשה דברים שאמרו (פ"א דאבות): 'ועשו סייג לתורה'.

ומוסיף עליהם נחמיה בעשיית סייג דלצורך שעה, אף שאינו ראוי להתקיים לעולם, שהרי במוקצה התירו וחזרו והתירו וכמו שאמרו 'בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו', והכל כפי מה שראה צורך לגדור הדור שלא ישוּבו לכסלה. אף הוא חידש ענין חזרת קבלת התורה שבאו על החתום באלה ושבועה לשמור תורת ד' ככתוב בספרו, ומבית אבותיו למדה כמו שאמר דוד המלך ע"ה **נשבעתי ואקימה...** ואף הוא קיבלה מזקיניו בועז שאמר **חי ה' שכבי...** ואמרו ז"ל ליצרו נשבע. ובא נחמיה ופירסמה לעצה זו בכל ישראל, וכל עניניו ומעשיו היו בענין זה להוסיף גדרים וזירוזים אלהבא שלא יעברו עוד... (מתוך 'תקנת השבין' עמ' 16).

דף קכד

'מקלות – אפשר כרבי אלעזר'. מכאן למד המשנה – ברורה (שח סקי"ב, ובשער הציון שם) שכלי שמלאכתו לאיסור שמוּתו לטלטלו לצורך גופו – דוקא כשאין לו כלי היתר לאותו שימוש, אבל אם יש לו אין להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור.

ואעפ"י שלא הובאו דברי רבי אלעזר להלכה, מסתבר שתנא קמא לא חלק על העיקרון אלא סבר מפני שנוח יותר לתלות במקלות, נחשב זה 'צורך'. וע"ע חזו"א או"ח מט, ט. ולפי"ז יש ללמוד מכאן לכל כיוצא בזה, שאם נוח יותר בכלי שמלאכתו לאיסור – מותר.

ובספר שמירת שבת כהלכתה (פרק כ הערה יט) נסתפק בזה. וגם תמה שם על הוכחת המשנ"ב מרבי אלעזר והלא אין הלכה כמותו (וכמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה, וכן משמע בהלכותיו). וכפי האמור נפשט הספק ונתישבה הקושיא. אלא שיש מקום לומר שלחכמים נחשב הדבר לטירחה יתרה, להפשיט על היד [וע' רמב"ם ורע"ב במשנה פסחים סד: שטעמם של חכמים משום שאין שבות במקדש. ואעפ"י שכשאפשר באופן המותר יש שבות (עכס"מ סוף הל' בית הבחירה) – אלא לפי שאי אפשר בלא טורה, כמוש"כ בספר עפרא דארעא (ד)], משא"כ כשאין טירחה מרובה אלא שפחות נוח – לא שמענו, ויתכן שמודים לר"א שאסור.

וראיה לדבר שתנא קמא אינו חולק בעצם, שהרי סידור הקנים בלחם הפנים נשנה בסתם שאינו דוחה את השבת (וגם הובא להלכה ברמב"ם – תמידין ומוספין ה, יא). ולכאורה הטעם הוא משום שאין הדבר נצרך כמו שאמרו בגמרא (וע' רא"מ הורביץ). אלא שקשה הלא הקנים מלאכתם להתר, ואם כן להלכה דקיימא לן כלים שמלאכתם להתר ניטלים אף ללא צורך גופם כלל אלא מחמה לצל, מדוע אין משתמשים בהם בשבת.

אכן מדברי התוס' בסוכה (מב): משמע שאותם קנים אינם נחשבים ככלים, לפי שאין להם שימוש לאדם וזלת למצוה, ולפי זה אף לצורך גופם אסור לטלטלם, ושאמרו 'בהאי פורתא לא מיעפש' היינו לומר שאין סיבה נחוצה לדחות איסור מוקצה. ולדעה זו אין הוכחה מכאן לרבנן לנידון טלטול כלי שמלאכתו לאיסור שלא לצורך ממש [וע' בישוב דבריהם עם הסוגיא, באבני נזר או"ח תג, ג. שו"ר שיש מפרשים כוונת התוס' שם באופן אחר – ע' ערוך לנר שם; שבט הלוי ח"ח נא].

ואולם מדברי הרשב"א כאן מבואר שהקנים הם כלים שמלאכתם להתר ורק לרבה אינם מיטלטלים שלא לצורך כי הולך לשיטתו שאין מיטלטלים כלים שמלאכתם להתר מחמה לצל. ולפי דעה זו יש מכאן הוכחה שכל שאפשר בלעדי הכלי, אין זה 'צורך'. וע"ע בשו"ת הרדב"ז (ח"ב תשלז) שמצד הדין טלטול הקנים היה מותר אך כיון שאין בהם צורך יתכן שלא רצו להתירם כדי שיהיה איסור השבת חמור עליהם.

ואגב יש להעיר שממהלך הסוגיא נראה שהטעם שאין סידור הקנים דוחה שבת, משום טלטול בלבד הוא. ואולם רש"י במנחות (צז). כתב טעם אחר – שנראה כבונה וסותר. וצ"ע.

ושמעתי מפי מו"ר הגרמ"מ פרבשטיין שליט"א (אדר תשמ"ט), שאם לדין – יש תשובה, כי יש לחלק בין מצב שאפשר בלא כלי כלל שאין זה נחשב 'צורך' ולא התיירו טלטול הכלי, ממצב שנצרך הוא לכלי אלא שאפשר לו בכלי של התר, שבוה י"ל שמ"מ נחשב שנוטלו ל'צורך'.

[והוסיף שאין זה ענין כלל לדברי האליה-רבה (הובא במשנ"ב שח סקנ"ז), אודות מנעל המונח על גבי דפוס (הוא כלי שמלאכתו לאיסור), שאם אפשר לסלק המנעל על ידי השמטתו מעל הדפוס, אין לטלטל הדפוס – כי שם אין זה צורך גופו כלל, שהרי אינו צריך לדפוס אלא למנעל, אלא שאם המנעל מהודק ואי אפשר להשמיטו, מותר לשלוף הדפוס משום 'צורך מקומו'.

מאידך אין להשוות נידון דידן לדברי החזו"ן-איש (מט, ח) שמוותר לטלטל לצורך גופו הגם שאפשר בניעור – כי כיון שהותר הותר ואין צריך לחזר אחר שינוי, מה שאין כן כאן, כל שאפשר להשתמש בכלי התר, יש מקום לומר שאין זה נחשב 'צורך'].

וכבר העירו כמה פוסקים בדין זה שחידש המשנ"ב ובהוכחתו מכאן. ע' תוספות שבת בהקדמה להלכות מוקצה; קצות השלחן קח, בבדי השלחן סק"ד – הובאו בשש"כ שם. וכן ראיתי למו"ר הגר"ש פישר שליט"א בספרו בית ישי יד הערה ב. ואולם בשו"ת שבט הלוי (ח"א קכו וח"ח נא) נקט בפשיטות כדברי המשנ"ב.

'נגר שיש בראשו גלוסטרא' – הנגר הוא בריח, מוט או יתד, הנכנס בדלת לנעלה. גלוסטרא – שראשה עב, כעין רימון.

'לרבה אליבא דרבי נחמיה, הני קערות היכי מטלטלינן? ... מידי דהוה אגרף של רעי'. ונפקא מינה גם לדידן; קדרות שפינו מהן את התבשיל, והרי הן כלים שמלאכתם לאיסור שהרי עיקר יעודן הוא לבישול, ואין התר לטלטלן אלא לצורך גופו ומקומו. אך יש התר להוציאן מן החדר כדין 'גרף של רעי' (וכן כתב הבאור-הלכה (שה, ד ד"ה כלי). וכן נקטו להלכה בשו"ת או נדברו (ח"ח ל) ובשמירת שבת כהלכתה כב, מג).

ואולם יש שפקפק בהתר זה, שהרי סתם קדרות שבש"ס היו של חרס והן מאוסות ביותר, אבל קדרות שלגו של מתכת אין לנו הוכחה להחשיבן כגרף של רעי. ומכל שכן שאין התר לטלטלם במטבח עצמו מפנינה לפינה [שהרי אינו מסלקן כגרף] אלא לצורך גופם או מקומם (עפ"י שבט הלוי ח"א קכו).

יש להעיר שנקט שם 'קדרות' ואכן סתמן של חרס כדמשמע בכמה מקומות, אבל בגמרא הוזכרו 'קערות' ואפשר שהן של מתכת, וכפי שכתב הגר"ב זילבר שליט"א (בסוף ספר שלמי יהודה בסעיף מב) סתם קערות של מתכת הן. ואולם ברש"י בעירובין (צח:)

מבואר שסתם קערות שבש"ס של חרס הן. וע' גם ברש"י קז. על משנת 'כופין קערה על הנר' ובמובא שם.

מאידך גיסא, לדעת הגר"ב צ"צ אבא שאול זצ"ל (אור לציון ח"ב כו, ג), אפילו סיר נקי מותר ליטלו מן

השלחן, מפני שכבוד השבת הוא שהשלחן יהא נקי ומסודר, והרי זה נחשב כ'צורך מקומו', שמותר בכלי שמלאכתו לאיסור (וכעין זה מובא בשם הגר"פ שיינברג שליט"א (ב'דברי חכמים' 329), שלצורך נקיון המקום נחשב כ'צורך מקומו'. וע"ע שמירת שבת כהלכתה (כ, י ובהערה כד) אם פינוי כלי מפני האורחים, נחשב 'צורך מקומו').

(ע"ב) גלית אדעתך דכרבה סבירא לך; לכולי עלמא שרי לדידך אסור – 'שהרי אף המתיר יש לו להורות לאסור למי שדעתו כדברי האסור, כדאיתא בשבת פרק כל הכלים... (מתוך שו"ת הריב"ש תצח).

*

ושמעתי ממאן דהו דרב שלא שח שיחה בטילה, זכה דמשיחותיו במילי דעלמא נקבעו דברי תורה, כמו בשבת אייתי ליה שותא לכהנא וכו' ולמדו מזה דין טלטול, ושם למדו מזה דלא היה מדבר לבטלה אם לא שבא להשמיענו דין זה ע"ש. ובחולין (קיא:): 'היב טעמא כולי האי' ולמדו מיניה דין נ"ט בר נ"ט ע"ש. ויש עוד בפסחים (עד רע"ב), 'אמר ליה אי מעליה טפליה הב לי ואיכול'. ובאמת גם מהרבה תנאים ואמוראים יש כהאי גוונא הרבה בתלמוד. ובכמה דוכתי יש שלא נכתב גוף השיחה רק הד"ת היוצא... והכל בכתב מיד ד' עליהם השכל. וכמו בנביאים, נבואה שלא הוצרכה לדורות לא נכתבה כמו שאמרו במגילה (יד.). כן בחכמי תורה שבעל פה. ובודאי כל אחד מתנאים ואמוראים חידש הרבה דברי תורה בכל ימי חייו ונמצא מהם רק מימרות מועטים, והם אותם שידעו שצריכים להיכתב וזכרון בספר לעולמי עד. וכן בעניני השיחות שקבעו הכל מה שיש בו צורך לעלמי עד וכל דבריהם במדה ובמשקל...'

(מתוך דברי סופרים לר"צ הכהן, לו)

דף קכה

'שירי פרוזמיות אסור לטלטלן בשבת'. פרשו הראשונים 'פרוזמיות' – טליתות. ופרש הראב"ד (מובא בראשונים, וכן הוזכרה דעה זו בשו"ע): דוקא טליתות של מצוה מפני שאדם בודל מהן ואינו מקנח עצמו בהן ולא מיחדן לתשמיש מגונה, אבל שירי בגדים אחרים – מותר לטלטלם, שאינם גרועים מחתיכת חרס קטנה שראויה לקינוח טינוף כדלעיל.

'אמר אביי: במטלניות שאין בהן ג' על ג' דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים' – אבל יש בהם ג' על ג' מותרים העניים לטלטלם, או גם עשירים הנמצאים בבית עניים (תוס' להלן קכו: ד"ה כיון). הט"ז הסיק שאינו מותר לעשיר אלא אם הוא דר בבית העני, אבל לא עשיר דעלמא (הובא במשנ"ב שח ס"ק קע). והחזון-איש (מג, כ) חולק וסובר שמותר גם לעשיר דעלמא.

ואם בעל הבגד עשיר, הרי הוקצה הבגד מדעתו ואסור לכל, גם לעניים. ואין חילוק בין עניים שבביתו לעניים שבחוץ (כן הכריע המשנה-ברורה, כדעת הט"ז מגן אברהם ותוספות שבת, דלא כב"ח וש"ג).

עוד בענין דבר האסור בשימוש לאחד ומותר לאחר, האם דינו כ'מוקצה' ליה האסור בו – ע' בשער המלך ריש הלכות לולב; קהלות יעקב שבת כג.